

יציאת השבת	כניסת השבת	
18:50	17:38	ירושלים
18:43	17:47	בני ברק
18:42	17:38	חיפה
18:41	17:36	עפולה

כתורתם ועשנתם של חכמי צפון אפריקה

פרשת נח

ה' חשוון

גיליון 53

שנה ב'

דבר העורך

מה תפקידו של צדיק בעולם? המסר הנוקב מפרשת

נח

שנח יפעל להציל את כל הסובבים אותו, שיעורר את אנשי דורו לתשובה ויכניס כמה שיותר בני אדם לתיבה. אך נח בחר להתרכז בהצלת עצמו בלבד.

לכן, בתחילה מכנה אותו התורה "צדיק" על פי דרגתו האישית. אך לאחר שיצא מן התיבה וראה עולם חרב כשהוא נותר לבדו, משמיטה התורה את תוארו ומכנה אותו "וַיִּשָּׂא אֶת נֹחַ" עד שהדרדר להיות "אִישׁ הָאֲדָמָה".

המטרה שלנו בעולם אינה רק להועיל לעצמנו, אלא להאיר ולסייע לכל הסובבים אותנו - כפי שנהג אברהם אבינו, שקרב את הבריות והכניסן תחת כנפי השכינה.

המסר הנוקב עבור כל אחד ואחד מאיתנו הוא, **לעולם אל תסתפק בהצלת עצמך, תמיד תירתם לעזור לעוד חבר, לפתוח את הלב לאנשים אחרים ולקרובם לתורה ולמצוות.**

בברכת שבת שלום

יוסף רביבו

בפרשת השבוע אנו למדים על הטרגדיה הגדולה שפקדה את דור המבול. בתחילת הבריאה ברא הקדוש ברוך הוא את העולם ביופיו - שמש, ירח, כוכבים וכל מעשה בראשית. אך לאט לאט, הדורות שבאו אחר כך קלקלו ושחתו את דרכם עוד ועוד, עד שלא נותר מהבריאה דבר, וכדברי חז"ל - אף הארץ עצמה התמלאה חטא. הפרשה פותחת בכך שאף על פי שכל העולם כולו היה מלא גזל, חמס ועבירות קשות, נשאר צדיק אחד בסדום - "נח", שהתורה מעידה עליו: **"אֱלֹהֵי תוֹלְדֹת נֹחַ, נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו"**.

אלא שהדבר תמוה ביותר, לאחר המבול, פתאום התורה פוסקת מלקרוא לו "צדיק". התורה מתארת, **"וַיִּשָּׂא אֶת נֹחַ"**, ובהמשך אף מכנה אותו בשם **"אִישׁ הָאֲדָמָה"**.

נשאלת השאלה, מה אירע, מנין נובע השינוי הקיצוני הזה, כיצד מי שהתחיל כצדיק תמים, הפך מן הקצה אל הקצה עד שנשאר ללא שום תואר של קדושה.

על מבוכה זו עונים חכמי ורבני מרוקו, אשר שניהם כיוונו לאותו יסוד נפלא, רבנו האור החיים הקדוש זיע"א, ורבי אברהם ברוך טולידאנו בפירושו "אמרי ברוך".

שניהם מעמידים יסוד עצום בחובת האדם בעולמו, **"יהודי צריך לדעת שאם הוא אינו מועיל לאחרים - הוא אינו נחשב צדיק"**, הקדוש ברוך הוא לא ביקש מנח לדאוג רק לעצמו ולהסתגר בתיבה. הרצון האלוקי היה

ביאורים ופירושים על המקרא מגאוני מרוקו

שמו. כי אף על פי שכתוב "ויזכור אלהים את נח" וכו', אין הרצון שבזכותו של נח היה זה, שהרי אמר ואת כל החיה ואת כל הבהמה, השוהו לחיה ולבהמה לענין זה, מה חיה ובהמה אין להם זכות כך הוא, אבל זכרו עם החיה והבהמה לענין שיתיישב העולם מהם, לא שנסתלק המבול בזכותו, **מפני שלא עשה כדרך השלמים והחסידיים שמוסרין עצמם ומתפללים על בני דורם**, כמו שעשה משה שנאמר "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא". אבל נח לא עשה כן, אלא רק כשאמר לו הקדוש ברוך הוא "וואני הנני מביא את המבול וכו'", אמר, ולי מה אתה עושה, והשיבהו, "עשה לך תיבת עצי גופר וכו'".

עם שנוכל לומר כי מה שלא התפלל לפי שרמז לו הקדוש ברוך הוא שאין תפילתו עליהם מועלת, כי כבר נגזרה גזירה, וזה כי הג' דברים אשר מצדם ראוי למחול לו לאדם לא נמצאו באנשי דור המבול, והם, אם בשביל האב שהוא אדם כשר, או אם בשביל הבן שעתידי לצאת ממנו, או בשביל זכות עצמו. ואמר הכתוב כי בכאן אין גם אחד, אם הקצוות שהם אב ובן. לזה אמר "קץ כל בשר בא לפני", כי אין שום תועלת לא באביהם ולא בבניהם העתידיים לצאת מהם, כי אביהם עשרה דורות שמאדם ועד נח, וכן בניהם אין בהם שום לחלוח, וזה שכתוב "קץ כל בשר בא לפני". ואם על זכות עצמם - אמר "כי מלאה הארץ חמס מפניהם".

כתב יד - רבי משה לירמא

מי יותר חכם העורב או היונה
וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוּא וְשׁוֹב עַד יָבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ (בראשית, ח', ז').
וישלח את העורב. הקשה, למה לא אמר לראות הקלו המים כמו שכתוב ביונה, ואפשר, שהעורב הבין מאליו שלכך שלחו, ויונה לא הבינה עד שאמר לה בפירוש לראות הקלו המים, עד כאן לשונו. והנה עשה את העורב חכם יותר מיונה, ואינו אלא טיפש, שהרי חשד את נח בבת זוגו, כמו שכתב רש"י על הפסוק "ויצא יצוא ושוב", עיין שם, ואין לך טיפשות גדולה מזו. ולכן אני אומר, דפירוש "וישלח את העורב", כמו "ושלחתה לנפשה", שנח כעס עליו ושלחו מן התיבה מפני ששימש בתיבה (סנהדרין ק"ח), ואף שגם הכלב וחם שימשו, אפשר שלא ידע מהם, או אפשר שחם עליהם שלא ימותו. אבל העורב יש לו כנפיים לעוף ע"פ התיבה, ועוד מפני שהעורב אכזרי על בניו (כתובות מ"ט ע"ב, וברש"י תהילים מזמור קמ"ז ע"פ לבני עורב אשר יקראו ע"ש), לכן התאכזר נח עליו מידה כנגד מידה.

אוצר המכתבים - רבי יוסף משאש

רמז הפלוגתא אם נח לו לאדם שנברא בנח

אֱלֹהִים תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צָדִיק תָּמִים הָיָה בְּדֶרְכָּיו אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ (בראשית, ו', ט').
אלה תולדות נח. ביצירת האדם פליגי (עירובין י"ג, ב') - מאן דאמר סבירא ליה נוח לו לאדם שנברא, ומאן דאמר נוח לו לאדם שלא נברא. ועל זה רמזו רבותינו, "אלה תולדות נח" וכו'.

פרדס רימונים - רבי אברהם אבן מוחא

נח הכניס לתיבה רק כשיעור ביצה לכל סעודה

וְאֵתָה קַח לָךְ מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכֵל וְאֶסְפַּתְּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וּלְהֵם לְאֶכְלָה (בראשית, ו', ל"א).

מכל מאכל אשר יאכל. לכאורה המילים "אשר יאכל" נראות כמיותרות, שבודאי יקח רק מאכל שראוי שיאכל. ברם דרשו חז"ל מפסוק זה, "מכל המאכל אשר יאכל", אוכל שאתה יכול לאכלו בבת אחת, ואיזה, שיעור כביצה. פירוש הפסוק הוא, שציווה הקדוש ברוך הוא לנח להכין רק כשיעור של ביצה לכל סעודה, והוא השרה ברכתו בשיעור זה שיהא בו כדי שביעה, דאל"כ, היכן היה נח יכול לאחסן מלאי כזה של מזון, שיספיק עבור כל דיירי התיבה, למשך שנה תמימה.

אמרי חן - רבי חנניה ויזגאן

נח למד תורה

מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לָךְ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ (בראשית, ז', ב').

מכל הבהמה הטהורה תקח לך. כתבו בעלי התוספות (רבותינו בעל התוספות כאן), מכאן למדנו שלמד נח תורה, [עד כאן]. ורמזו באות מ"ם, לפניו למ"ד, ואחריה נו"ן, ואות ה'. ראשי תיבות, נח למד תורה, וק"ל [וקל להבין]. רמב"ם.

פרדס רימונים - רבי מסעוד אבן מוחא

מדוע התורה מייחסת את ירידת המבול לנח

בְּשָׁנָה שֶׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לַחַיִּי נֹחַ בָּחַדֵּשׁ הַשָּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְּקְעוּ כָּל מַעֲיֲנֵת תְּהוֹם רַבָּה וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ (בראשית, ז', י"א).

בשנת שש מאות שנה לחיי נח. נתייחס המבול אחר שנותיו של נח, כי הוא היה סיבה לירידת המבול לפי שלא התפלל על בני דורו, כי על זה נאמר "כי מי נח זאת לי" וכו', וביאר שמו בירידתו, כמו שכתוב "בשנת שש מאות שנה לחיי נח", אבל בהסתלקותו לא ביאר שמו, שנאמר "ויהי באחת ושש מאות שנה" וכו', ולא אמר "לחיי נח". והטעם, כי ירידתו שהייתה בסיבתו, לפיכך ביאר שמו, אבל הסתלקותו שלא הייתה בשבילו, אלא ברחמי שמים על עולמו לפיכך לא באר -

עיונים בקורבנו של נח

השמים כי רבים רחמיו ולא בידי בעלי חיים, על כן אינו חייב קרבן אלא לרוממו בקהל עם, ותרי רבנו, אך הג' האחרים ראוי לנדור עליהם קרבן.

ומדברי החזקוני מבואר להדיא דנח הקריב תודה מדין יורדי הים ולא כהגאון חת"ס. עוד ראיתי לדחות מדברי רש"י עה"ת פרשת צו (ז', י"ב) שכתב, "אם על תודה יקריבנו, אם על דבר הודאה נס שנעשה לו כגון יורדי הים וכו'", וכן ברש"י בזבחים (ז'). עולה דאף על יורדי הים מביאים תודה.

ידון בדברי החזקוני הנ"ל

ונשוב לגופן של דברים לדון בדברי החזקוני דקרבן נח היה תודה. דבגמרא בזבחים (קטז.) פליגי אמוראי אי הקריבו בני נח שלמים או לא, ולמאן דאמר דהקריבו אתי שפיר, וראה מהבל שהקריב מחלביהן, ולמאן דאמר דלא הקריבו קשה. עוד קשה דלכאורה יהיה זה הדין רק אליבא דרבי יוסף הגלילי דסבירא ליה (מנחות עג:) דנכרים מביאים אף קרבן תודה, ועל זה יש לדון טובא מה היה גדרו של נח אם נוכרי או ישראלי, ואין כאן מקום להאריך.

עוד יש להקשות דקשיא על החזקוני ממה שכתוב לעיל (ז', ב') על הפסוק מכל הבהמה הטהורה וכו', ומתוך שריבה הכתוב בטהורות זכרים כנקבות הבין נח שהקדוש ברוך הוא חפץ שיקריב לו מהן קרבן, שכן "משפט עולה באה זכר", כדכתיב, אם עולה קרבנו זכר תמים יקריבנו, ומה שלקח מכל מין טהור ז' זכרים, כדי להקריב מהם ה' עולות, לו ולאשתו ולג' בניו ונשותיהם, ונשתיירו שנים זכרים להחיות זרע.

והדברים מפליאים, שכתוב שהיו אלה עולות, והם בשבילו ובשביל אשתו וג' בניו, ולקמן כתב שנח הקריב קרבן תודה. עוד לכאורה לפי"ז יתיישב קצת, שכן לא מצינו שאישה מביאה תודה, ועתה שכתב החזקוני דשביל אשתו היה זו עולה. ואך אכתי קצת קשה, דמה נגרעו נשותיהן של בני נח שלא נזכרו באלו הקרבנות.

ביישוב דברי החזקוני

ומצאתי בס"ד בספר התודה (סי' כ"א) שכתב לחדש חידוש נפלא, בהקדם דברי רבנו גרשום מאור הגולה (ערכין יא:) שכתב שעולת נדבת ציבור באה באופן שנעשה להם נס ונתנדבו להביא קרבן. והדברים תמוהים דשלמים, דהיינו קרבן תודה היה להם להביא, ולא עולה.

"וידבר אלהים אל נח לאמר. צא מן התבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך... ויצא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו... ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולת במזבח וירח ה' את ריח הניחוח וגו'" (בראשית ח, ט"ז-כ"א).

העולה מן הפסוקים אלו, דאחר יציאת נח מן התבה הקריב קרבנות לה' יתברך. במאמרנו זה נחקור ונדון בכמה פנים על קרבנות אלו של נח. מן הראוי בתחילה דנעיין איזה קרבנות הקריב נח, אם עולה או דילמא שלמים. ומפשטות לשון הכתוב נראה דזהו קרבן עולה כמו דכתיב, "ויעל עלות". אלא דתיקשי לן, דידוע דעולה אינה באה אלא על חטא, ומה חטא נח.

דעת רבותינר דהיה קרבן תודה

ונפתח בדברי החזקוני (שם) שכה כתב, "ויעל עולת - כדרך יורדי הים באניות כדכתיב, ויזבחו זבחי תודה, כן זה שעמד בצער גדול והעולם אבד והוא נמלט". וכן ברקנאטי (ל"ג, ג') נראה שהקרבן נח היה קרבן הודאה.

עוד מצינו בפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק כ"ג) דאיתא שם, "רבי צדוק אומר, י"ב חודש משו כל הבריות בתבה, והיה נח עומד ומתפלל לפני הקדוש ברוך הוא ואומר, רבונו של עולם הוציאני מן המסגר הזה".

והנה מבואר מכל הנ"ל דקרבנו של נח היה קרבן הודאה, אם על הודאה כדין יורדי הים באוניות, ואם על היוצא מבית האסורים שהם מהד' שחייבים להודות. ולכאורה יש לנח להודות אף כדין חולה שנתרפא, כמו שמצינו בכמה אגדות ובזוהר והביא זה בפירוש רש"י על הפסוק וישאר אך נח (ז', כ"ד), שאיחר מזונות הארי והכישו, ושמא גם שיצא לא נתרפא.

בדברי החת"ס בדין יורדי הים

וידועה דעת החתם סופר בשו"ת (חאו"ח סי' נ"א) דס"ל דאין מביאים קרבן תודה על יורדי הים, וטעמו ונימוקו עמו משום דבקרא (בתהילים) קא חשיב הני דברים שצריכים להודות, הולכי מדבריות, ומי שהיה חבוש בבית האסורים, ומי שהיה חולה ונתרפא, ובתר הכי כתיב, ויזבחו זבחי תודה, ואחריו כתיב יורדי הים באוניות וכו', ומסיים וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו, ומזה הוכיח הגאון חתם סופר דיורדי הים שהוא הכניס עצמו לסכנה, וגם נמסר דין

עיונים בקרבנו של נח

וביאר דעצם הבאת זבח קרבן עולה עדיף, אלא שחיוב קרבן תודה כולל בתוכו את פרסום הנס והגדלת טובות שבח ניסי הבורא, (כדברי האברבנאל, והעמק דבר (ויקרא ז', ג') והעמק שאלה (שאלה קעא), ופרסומם על ידי אכילתם של בשר תודה והלחמים ברבים. וכמו שביאר הגאון הגרי"ז (פ' יתרו) שמשה לא יכול לקיים דין סיפור ניסי יציאת מצרים בהיותו עם עם ישראל במדבר שהיו עמו בניסים, עד שבא יתרו שלא ראה הניסים.

ואם כן יובנו דברי החזקוני דבר דבור על אופן, דאכן עיקר הזבח היה תודה כדין יורדי הים באוניות, אכן מכל מקום כיוון שלא נשתיירו אלא נח ובניו ולא היה למי לספר שבחי ניסי הבורא, העדיפו להביא עולה שהיא המעולה שבזבחים. אך מ"מ קשה, מדוע נשי בניו של נח לא הוזקקו לזה גם.

ולפי זה אפשר לומר דאף לדברי האומר בזבחים שלא הקריבו בני נח שלמים, א"ש דזו אפשר להגדירה גם עולה, ומאידך גיסא גם שלמים, וא"כ אינו רק אליבא דריה"ג במנחות.

עוד ידון מתודתו של נח

אלא דיש לדון בעיקרו של דין זה, דהנה נח נכנס לתיבה בציוויו של מקום, ואם כן מה שייך כאן לדון אם ניצל ולהודות על כך. וכבר עמדו בחקירה זו גדולי עולם מצוקי ארץ, הלא המה מרן הפתח הדביר (סי' רי"ט, או' ב') שכתב דנח היה פטור מלהודות, מכיוון שהיה על פי ציווי ה' שאמר לו "בא אל התיבה". ובמחזיק ברכה לגאון עוזינו החיד"א (שם או' א') הביא ויכוח בין אביו הג"ר יצחק זרחיה ז"ל, לבין הג"ר אליעזר נחום ז"ל, אם יצחק שניצל מן העקדה היה צריך לברך הגומל או לא, וכן ביציאת כהן גדול מן הקודש בשלום, דלהג"ר יצחק זרחיה ז"ל, כיוון שהכל היה במאמר מלכו של עולם ובציוויו, אם כן אף שנעשה נס אינו צריך לברך. והג"ר אליעזר נחום ז"ל חלק עליו וס"ל דצריך לברך. ולכאורה דעת החזקוני כסברת הג"ר אליעזר נחום.

עוד אני מראה מקום לו, דיעווי בשו"ת פרי הארץ (חלק א' סי' ז') במי שנתחייב בד' הדברים שצריכים להודות כאחד, דאינו מחויב אלא ברכה אחת, עיין שם. וה"ה לנח).

קוים לדמותו של מוהר"ר רפאל ביבאס זיע"א [לרגל יום הילולא]

חמר ועוד ספרים".

מוהר"ר רפאל ביבאס נפטר בא' חשוון בשנת תקצ"ח, ונטמן בבית הקברות בעיר סאלי בנחלת ישיבת ביבאס.

תלמידיו וצאצאיו ומורשתו

כתבים רבים לא הותרו אחריו, אולם תשובות ופסקי דינים שונים הובאו בכתבי תלמידיו [תלמידו רבי אברהם אנקווה מביאו רבות בספריו, ועוד תלמידים רבים, כמו כן בשנת תשע"ה יצא לאור ספר "תפארת רפאל" שם נלקטו מעט מחידושי הרבים של רבינו.

רבו הותרו אחריו דור של תלמידי חכמים מצוקי ארץ. מבין תלמידי ישיבתו הידועים נמנה רבי אברהם אנקווה בעל ספר "כרם חמר", אשר מזכיר את שמו בספריו רבו. ואחיו רבי אברהם אנקאוה זלה"ה.

על אצילי צאצאיו של רבו ידוע על בן אחד, ושתי בנות:

בנו רבי יוסף, אבי מוהר"ר רפאל ביבאס השני [מגדולי רבני העיר טבריה].

בתו האחת, הרבנית הצדקת מרת בידה, אשר נישאה לרבי מרדכי אנקאוה [אביו של מוהר"ר רפאל אנקאוה בעל הפעמוני זהב].

בתו השנייה, הרבנית הצדקת מרת אסתר, אשר נישאה לגאון כמהר"ר דוד אתורג'מאן.

זכותו תגן עלינו, ועל כל ישראל, אמן!

[פרקי חייו נלקטו מהספר הנפלא "תפארת

רפאל".]

מוהר"ר רבי רפאל ביבאס (הקדמון) זלה"ה נולד לאביו הגאון הקדוש רבי יוסף זלה"ה בין השנים תק"כ לתק"ל, היה מחכמי ודייני העיר סאלי (סלא) שבמרוקו במאה ה-19, ומראשי משפחת ביבאס המיוחסת. [משפחה זו נודעה ביחוסה עד למגורשי ספרד, ולמעלה בקודש עד לראש רבני קשטיליא רבי חיים ביבאס זיע"א, ראה באורך על כך בספר תפארת רפאל].

תולדות חייו

לצערנו אין לנו פרטים רבים אודות תולדות חייו, אולם ככל הידוע את תורתו קיבל מפי גאוני העיר שבאותה תקופה. [הפרט היחיד אותו מציין רבי יוסף בן נאים בספרו מלכי רבנן (בערכו), שיש שאלה ממנו שנדפסה בשו"ת שופריה דיעקב (אע"ז סי' י"ח).

כשהגיע לפרקו, נשא רבו לאישה את הרבנית הצדקנית, בת הרב הגדול מוהר"ר וידאל הצרפתי.

הערכת גדולי הדור אליו

גאוני דורו והדור הקרוב אליו העריכו אותו בתארים מופלגים מאוד. כמה תלמידי חכמים עצומים - רבי משה מאיר חי אליקים, רבי דוד אדאהן, ורבי אברהם אביחצירא בספר 'מלחמת מגן' - כותבים אודותיו:

מעוז ומגדול הדיין המצויין סיני ועוקר הרים ומו"ץ החסיד העניו המאור בכל ענייני קדוש יאמר לו כמלאך א-להים הוא נודע שמו בשערים המפורסם בניסים זרע קדושים... הרב הגדול מבצר עוז ומגדול... חסידא קדישא ופרישא... רב פעלים מקבצאל... החכם השלם הדיין ומצויין החסיד העניו מופת הדור והדרו...

מן הידוע שרבו עסק גם בענייני שחיטה. תלמידו, הגאון הצדיק רבי אברהם אנקווה, מתאר את זהירותו של רבו שלא יהיה שום פגם בכשרות השחיטה, וכפי שכתב: הגם שהיה גדול בתורה, בחסידות, באומנות ובסדר אבותיו, על כל פנים מפני כבוד השמיים לא חש לכבוד עצמו, והיה יורד בעצמו לבית השחיטה ובודק שלא יהיה שום צד פסול ופגם.

לא לחינם חכמי הדור שאחריו כינוהו בשם "המלאך רפאל", כי ראו שהנהגותיו הנדירות והקדושות אינן בנמצא אצל ילוד אישה, אלא רק אצל מלאכים. [ראה דבריו של רבי אליהו עצור בהסכמתו לספר תפארת רפאל שכתב ע"כ, "כיניו שנתנו רק לרמי המעלה, ויעידו שבחיו של תלמידו הגאון הגדול רבי אברהם אנקאוה זצ"ל בעל כרם

שיעורי התורה שלנו במדרשייה בשיתוף תנועת הנוער "אור ישראלי"

חברי כולל
תפארת זקנים לוי יצחק
מוזמנים ל-

מסע מיוחד בגליל

הפלגה חווייתית במימי הכנרת,
תפילות בציוני הצדיקים
ופיקניק מגבש בלב היער.

נשמח מאוד להשתתפותכם ביום
של חיזוק, וגיבוש של חברי הכולל!

יום ראשון, י"ד חשוון (25.10.26)

058.320.9031

לפרטים והרשמה
הרב יוסף רביבו